

**PHÁT TRIỂN THỦY ĐIỆN XAYABURI VÀ HỆ THỐNG ĐẬP TRÊN DÒNG CHÍNH MÊ CÔNG: ĐƯỢC
VÀ MẤT ĐỐI VỚI VIỆT NAM VÀ CÁC NƯỚC HẠ LƯU VỰC**
Hà Nội 15/3/2011

Tham luận

Thủy điện Xayaburi và Bạc thang thủy điện dòng chính sông Mê Công: Những tác động tiềm tàng đến ĐBSCL

TS. Đào Trọng Tứ

Ủy viên Thương trực Mạng lưới Cộng tác vì Nước của Việt Nam

- Ủy viên ban Cố vấn Mạng lưới Sông ngòi Việt Nam (VRN)

NỘI DUNG

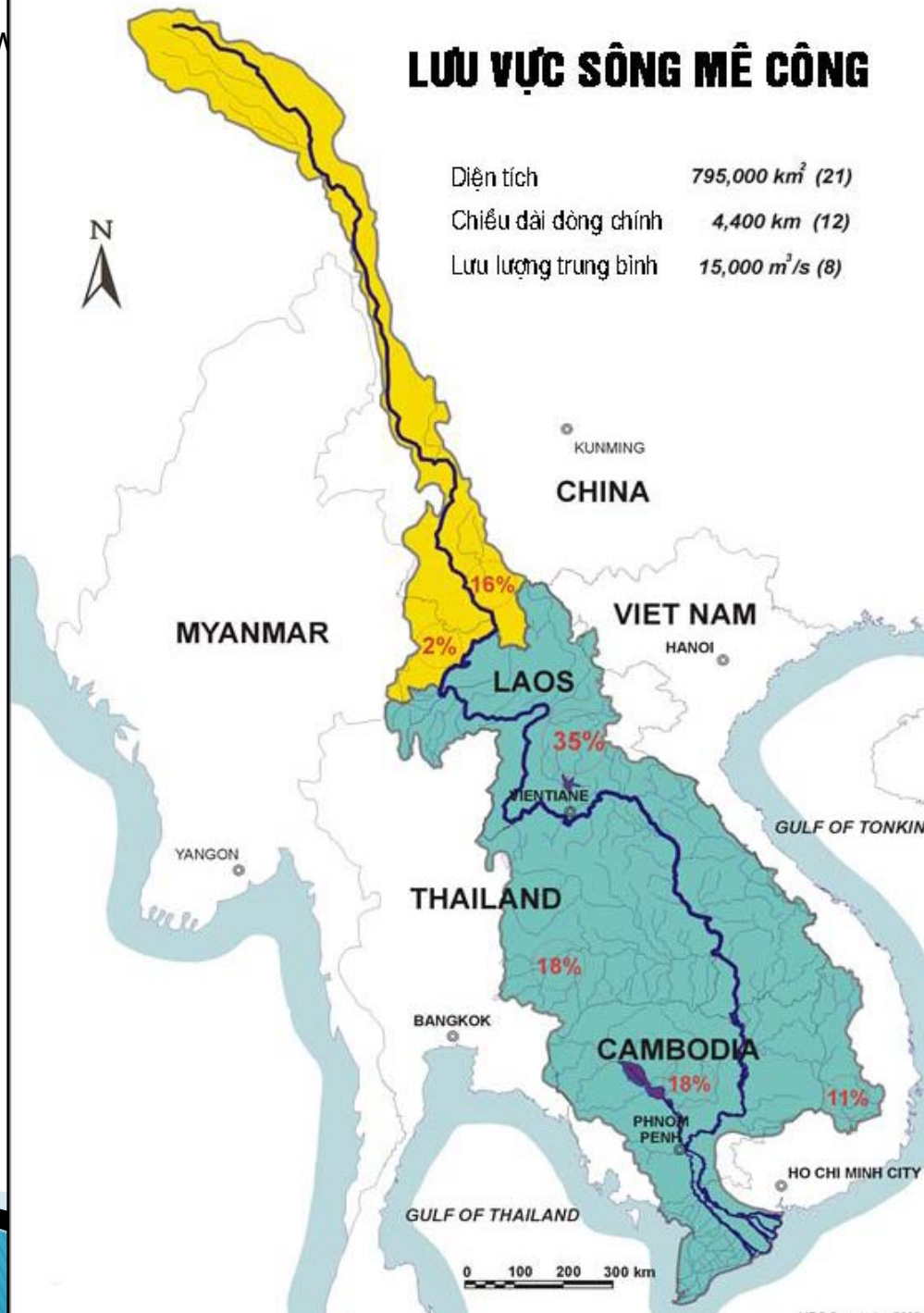
1. Sông Mê Công: Tài sản chung của các quốc gia trong lưu vực.
 2. Phát triển thủy điện dòng chính Hạ lưu vực Mê Công – Những tác động chưa lường trước đến hệ thống sông, sinh kế của người dân và an ninh lương thực khu vực.
-
1. Thủy điện Xayaburi: Được và Mất đối với Việt Nam và các nước Hạ lưu vực Mê Công
 2. Những vấn đề đối thoại

1. Sông Mê Công: Tài sản chung của các quốc gia trong lưu vực

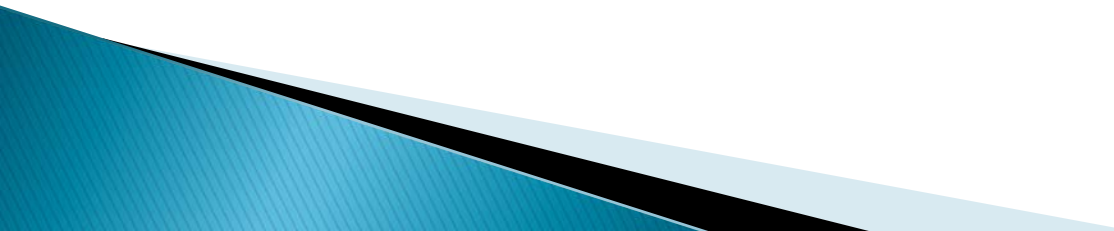
- ▶ Người dân ở 4 nước Hạ lưu Mê Công đang được hưởng lợi một cách công bằng từ chính nguồn tài nguyên do con sông mang lại khi hệ sinh thái quan trọng của dòng chính vẫn giữ được như nó có từ hàng ngàn đời nay.
- ▶ Sự lưu thông dòng chảy sông Mê Công tạo nguồn thủy sản dồi dào, duy trì những vùng đồng bằng màu mỡ đảm bảo an ninh lương thực cho các quốc gia và khu vực, giao thông thủy thuận lợi.
- ▶ Sông Mê Công là con sông quốc tế, là tài sản văn hóa, xã hội, kinh tế vô giá của các quốc gia cùng chia sẻ và cho mỗi quốc gia ven sông.

LƯU VỰC SÔNG MÊ CÔNG

Diện tích	795,000 km ² (21)
Chiều dài dòng chính	4,400 km (12)
Lưu lượng trung bình	15,000 m ³ /s (8)

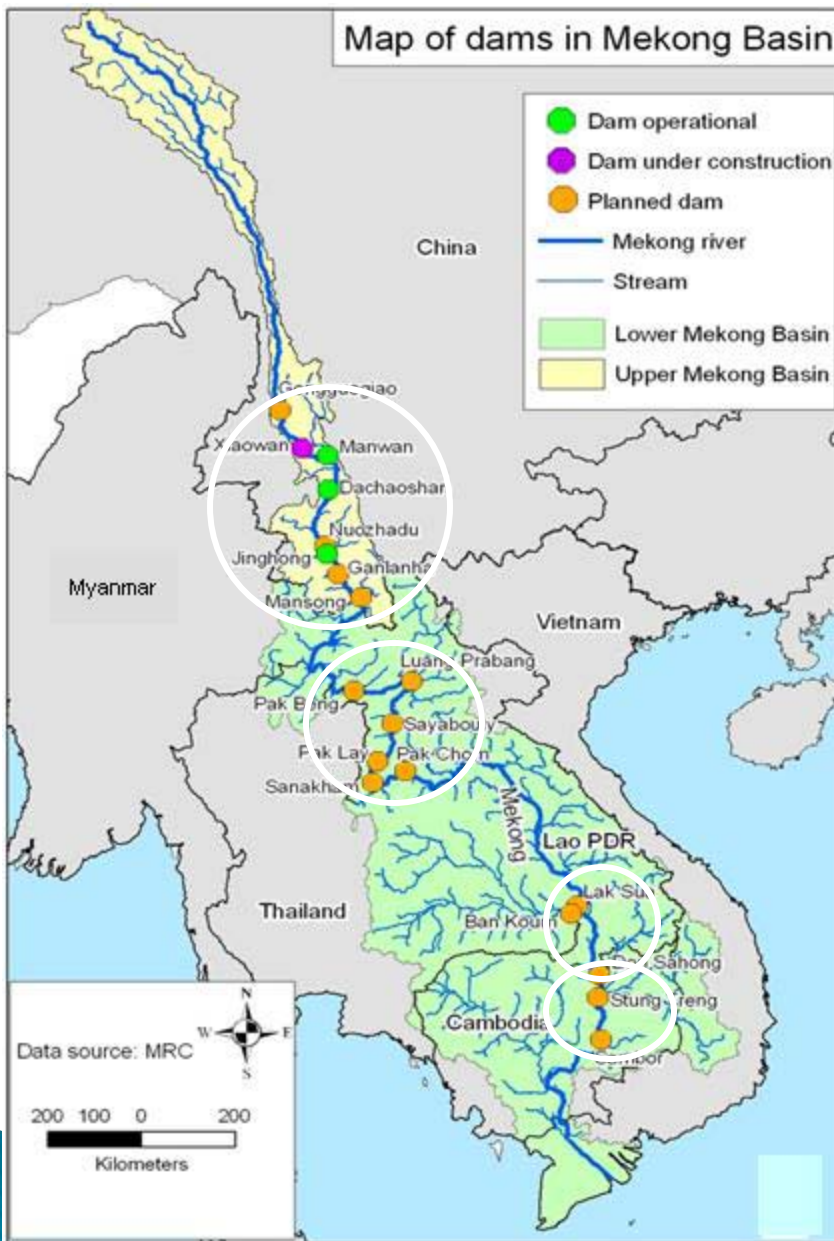

2. Phát triển thủy điện dòng chính Hạ lưu vực Mê Công– Những tác động chưa lường trước

- ✓ Năm 2007: Thời điểm quan trọng thách thức sự phát triển bền vững Hạ lưu vực sông khi các nước Lào, Thái Lan và Campuchia đồng loạt khởi động việc nghiên cứu xây dựng các công trình thủy điện trên dòng chính sông Mê Công.
 - ✓ Từ tháng 3 đến tháng 10 năm 2007, Lào ký BBGN nghiên cứu chuẩn bị cho xây dựng hàng loạt các công trình thủy điện trên dòng chính cụ thể:
-

Các nhà đầu tư các thủy điện dự kiến trên dòng chính Hạ Lưu vực Mê Công

	Dự án Thủy điện	Nhà đầu tư	Quốc gia
1	Pak Beng	Tổng công ty Năng lượng Quốc tế Datang	Trung Quốc
2	Luang Prabang	Tập đoàn Dầu khí Việt Nam PTROVIETNAM	Việt Nam
3	Xayabouri	Công ty SEAN & Ch. Karnchang	Thái Lan
4	Pak Lay	Công ty CEIEC & Sino-Hydro	Trung Quốc
5	Xanakham	Datang International Power Generation	Trung Quốc
6	Pak Chom	Công ty Panya – Bộ Năng lượng Thái Lan và Bộ Mỏ và Năng lượng Lào	Thái-Lào
7	Lat Sua	Tổ hợp Italian Thai Asia Corp. Holdings	Thái Lan
8	Ban Koum	Charoen Energy & Waters Asia Co. Ltd	Thái Lan
9	Don Sahong	Mega First	Thái lan
10	Thakho	Compagnie Nationale du Rhone and EDL	Pháp
11	Stung Treng	Công ty cổ phần Bureyagesstroy	
12	Sambor	Hệ thống năng lượng Nam Trung Quốc	Trung Quốc

Đập thủy điện trên dòng chính sông Mê Công

✓ **Thượng Lưu vực: 8-15**
(Đã và sẽ xây dựng)

✓ **Hạ lưu vực: 12**
(Dự kiến)

✓ **Dòng nhánh: 94**

✓ (Đã-đang và dự kiến)

2.1 Các tác động đập theo Ủy ban Thế giới về Đập (WCD) - 2000

- ▶ **Tác động thay đổi chế độ dòng chảy hạ lưu:** - Thay đổi toàn bộ chế độ dòng chảy trong ngày hoặc theo mùa so với dòng chảy tự nhiên - kéo theo sự thay đổi môi trường lưu vực sông.
- ▶ **Tác động liên quan đến những thay đổi năng suất sinh học sơ cấp của hệ thái:** bao gồm những ảnh hưởng tới khu vực ven sông, thực vật ven sông, điều kiện sống ở hạ lưu như các vùng đất ướt, đồng bằng ngập lũ hạ lưu.
- ▶ **Tác động giữ vật liệu bồi lắng và chất dinh dưỡng trước đập:** Hạ lưu các đập chắn sẽ ít phù sa và chất dinh dưỡng- tác động tiêu cực đến các loài thủy sinh trong đó có cá là nguồn sinh kế của người dân sông trong lưu vực. Sự suy giảm các chất bồi lắng xuống hạ lưu có thể dẫn tới sự suy thoái hóa lòng dẫn, thay đổi sinh thái lòng sông, thoái hóa các vùng đồng bằng ven biển do lượng phù sa suy giảm, dẫn đến hậu quả biển lấn, sói lở bờ sông và bờ biển.

(Tham khảo: WCD, 2002, Đập và Phát triển, Khung khổ mới cho quá trình ra quyết định, Hà Nội, 9/2002).

2.2. Đánh giá môi trường chiến lược của các kiến nghị phát triển dự án thủy điện trên dòng chính Hạ lưu vực sông Mê Công” (SEA)

- ✓ Tháng 5/2009, Ban thư ký Ủy hội Sông Mê Công đã tiến hành một nghiên cứu khá quy mô để đánh giá tác động môi trường của các đề xuất thủy điện dòng chính hạ lưu vực Mê Công. Nghiên cứu có tên ” (SEA).
- ✓ SEA do Trung tâm Quốc tế về Quản lý Môi trường (ICEM) thực hiện trong thời gian 16 tháng.
- ✓ SEA được đánh giá là một nghiên cứu toàn diện nhất đến nay về đánh giá tác động thủy điện dòng chính.
- ✓ SEA được xây dựng dựa trên nghiên cứu toàn diện, tổng hợp với những kiến thức khoa học hiện đại về hệ thống sông Mekong.
- ✓ Quá trình xây dựng báo cáo SEA được sự tham gia của Ban thư ký Ủy hội và các Ủy ban Mê Công các quốc gia thuộc Ủy hội Mê Công.

Tóm tắt Những phát hiện quan trọng của SEA

- 11 đập thủy điện lớn được dự kiến xây dựng chặn dòng chảy chính tại hạ lưu sông Mê Công đặt tương lai của sông Mê Công nằm tại ngã tư đường.
- Những đập này có nguy cơ sẽ tổn hại không thể phục hồi tới sinh thái sông Mê Công, đồng thời đặt sinh kế và an ninh lương thực của hàng triệu dân cư sống phụ thuộc vào các nguồn tài nguyên của dòng sông vào tình trạng bị đe dọa,
- Đề xuất chính của báo cáo SEA các quyết định về việc xây dựng đập thủy điện nên trì hoãn thêm 10 năm nữa cho tới khi tiến hành các nghiên cứu sâu hơn và các nhà chức trách đã có đầy đủ thông tin về rủi ro do việc xây đập thủy điện gây ra.

3. Thủy điện Xayaburi: Được và Mất đối với Việt Nam và các nước Hạ lưu vực Mê Công:

- ▶ Chính phủ Lào tin rằng việc xây đập Xayaburi sẽ mang lại một nguồn thu quan trọng cho chính phủ, giúp thu hút đầu tư nước ngoài và đem đến sự phát triển kinh tế xa hơn cho quốc gia.
- ▶ Hưởng lợi từ các nguồn điện này, đầu tiên là các nhà đầu tư Thái Lan và bổ sung nguồn năng lượng cho Thái Lan.
- ▶ Theo tính toán của báo cáo SEA, Lào sẽ hưởng 70% lợi ích, Campuchia và Thái Lan mỗi nước khoảng 11-12%, và Việt Nam được 5% trong tổng lợi ích kinh tế của 12 đập này.

Mất ?

Danh sách những tổn thất của ĐBSCL rất dài và chưa có rủi ro nào được định lượng cho chính xác. Một vài ví dụ có thể kể bao gồm tổn thất cá trắng là nguồn thức ăn của con người, để nuôi thủy sản, dinh dưỡng cho hệ sinh thái, thức ăn của cá đen; tổn thất cá đen ăn cá trắng để tồn tại; tổn thất đa dạng sinh học vì chim, cò, rùa, rắn cần ăn cá; tổn thất về năng suất nông nghiệp vì thiếu nguồn phân bón tự nhiên từ phù sa; tổn thất thủy sản biển vì thiếu dinh dưỡng sông Mêkông đưa ra hàng năm; sự sụt lún của đồng bằng vì thiếu phù sa; gia tăng sạt lở bờ sông; và tổn thất dây chuyền lên công nghiệp và dịch vụ như chế biến, vận chuyển, buôn bán nông sản và thủy sản...

Có thể nói rằng việc xây dựng các đập thủy điện trên dòng chính thượng nguồn Mê Công sẽ không mang lại bất cứ lợi ích nào cho những người dân Châu thổ Mê Công nói chung và ĐBSCL vì:

a) Thay đổi cơ cấu dòng chảy

- Thủy điện Xayaburi và cả 11 đập khác, là các đập dâng không điều tiết. Nghĩa là chúng chỉ dùng để phát điện. Ngoài ra không có mục tiêu nào khác.
- Vào mùa khô, với dung tích hoạt động đến 225 triệu m³, nếu thủy điện không vận hành theo cơ chế đập dâng mà xả và tích để phát điện, lượng dòng chảy xuống hạ du sẽ thay đổi và gây cạn hơn cho hạ lưu trong nhiều thời điểm- sự thay đổi này gây bất lợi lớn vào mùa khô, cũng sẽ tác động đến nguồn cá, tăng xâm nhập mặn.

b) Giảm lượng phù sa xuống hạ lưu châu thổ và ĐBSCL:

Đây là một trong những tác động được nhiều nhà môi trường lo lắng. Hậu quả của việc suy giảm phù sa tạo nên nhiều tác động kinh tế, xã hội và môi trường hạ lưu:

- Suy giảm nguồn dinh dưỡng cho hệ thủy sản đặc biệt các vùng hạ lưu đập dẫn đến suy giảm lượng cá hạ lưu, đây là một trong những sinh kế quan trọng của hàng triệu người sống ở Hạ lưu vực Mê Công;
- Mất đi một lượng phân bón thiên nhiên to lớn đến châu thổ, ảnh hưởng đến nông nghiệp ở ĐBSCL
- Đối với ĐBSCL việc bồi đắp các vùng ven biển sẽ giảm, có thể tăng quá trình biển tiến,
- Suy giảm phù sa, làm thay đổi động lực dòng chảy, tăng khả năng xói lở bờ, lòng sông ở các phân sông hạ lưu gây mất đất, bất ổn cho cuộc sống của nhiều cộng đồng dân cư, kể cả phá hủy các công trình hạ tầng cơ sở lớn nằm ven bờ.

c) Tác động đến nguồn lợi thủy sản

- ▶ Hàng năm sẽ có khoảng 220.000 đến 440.000 tấn cá trắng bị rủi ro, chưa tính đến lượng cá đen ăn cá trắng để tồn tại. Nếu tính trung bình giá cá trắng là 50,000 đồng một kg, hàng năm sự tổn thất riêng về cá trắng đối với ĐBSCL sẽ là 11000 đến 22000 tỉ đồng, hoặc từ 500 triệu đến 1 tỉ USD mỗi năm.
- ▶ Tổn thất này là vĩnh viễn và không phục hồi được và chỉ riêng tổn thất này đã có thể lớn hơn lợi ích về năng lượng do các đập này mang lại... Việc mất thủy sản tự nhiên sẽ làm cho lợi nhuận của thủy sản nuôi sụt giảm nghiêm trọng.

d) Tác động nguồn lợi hải sản

- Ngoài ra, ngăn sông đập đập còn ảnh hưởng đến nguồn lợi thủy sản biển. Hệ sinh thái sông Mekong không phải kết thúc ở cửa sông. Hàng năm phù sa sông Mekong đổ ra biển ở Việt Nam cung cấp dinh dưỡng cho một vùng biển rộng lớn tạo nên năng suất thủy sản biển. Số liệu của Cục thống kê cho thấy sản lượng thủy sản biển đánh bắt của ĐBSCL vào năm 2009 ước lượng vào khoảng 606.500 tấn. Sự giảm phù sa sông Mekong, năng suất thủy sản của vùng ven bờ biển ĐBSCL sẽ suy giảm.
- Hiện nay chưa có nghiên cứu nào đưa ra ước lượng sự tổn thất về thủy sản biển đối với ĐBSCL do sự giảm phù sa sông Mekong. Sự giảm năng suất thủy sản biển sẽ ảnh hưởng lớn đến ngành đánh bắt thủy sản biển và đời sống ngư dân ĐBSCL và ảnh hưởng đến ngành nuôi thủy sản nội địa vì giảm nguồn bột cá biển làm thức ăn cho thủy sản nuôi.

e) Ảnh hưởng đến tiến trình biến tiến

Theo đánh giá do Ủy Ban Mê Công quốc tế tiến hành năm 1987, lượng phù sa hàng năm của sông Mê Công đến cửa sông và đổ ra biển từ 150-200 triệu tấn/năm, lượng phù sa này là nguồn phù sa màu mỡ bổ sung cho ĐBSCL của Việt Nam, bồi đắp và làm ĐBSCL lấn ra biển với mức độ 1-2m/năm.

Hiện nay còn một danh sách dài những tổn thất đối với có thể có đối với ĐBSCL nhưng chưa định lượng được. Ví dụ, tổn thất về thủy sản tự nhiên nội địa, thủy sản biển, thủy sản nuôi, năng suất nông nghiệp, sạt lở bờ sông, sự sụt lún của đồng bằng do thiếu phù sa, sự dịch chuyển khó đoán của ranh giới mặn trong mùa khô, tác động lên ngành du lịch, và tác động dây chuyền lên các ngành công nghiệp và dịch vụ phụ thuộc vào nông nghiệp và thủy sản.

Được và mất trong quan hệ với chính trị:

1. Quyền lợi lâu dài quốc gia và dân tộc
2. Mỗi quan hệ đặc biệt Lào - Việt Nam, Quan hệ láng giềng Việt Nam-Campuchia. Lào – Trung Quốc.
3. Được mất tác động đến quan hệ quốc gia và khu vực và an ninh quốc gia?.
4. Công nhận sự hiện diện và chịu sự khống chế nguồn nước thượng nguồn ĐBSCL của Trung Quốc?.

Thủy điện Xayaburi

Nhà đầu tư:

SEAN & Ch. Karnchang Public Co Ltd,
Thailand.

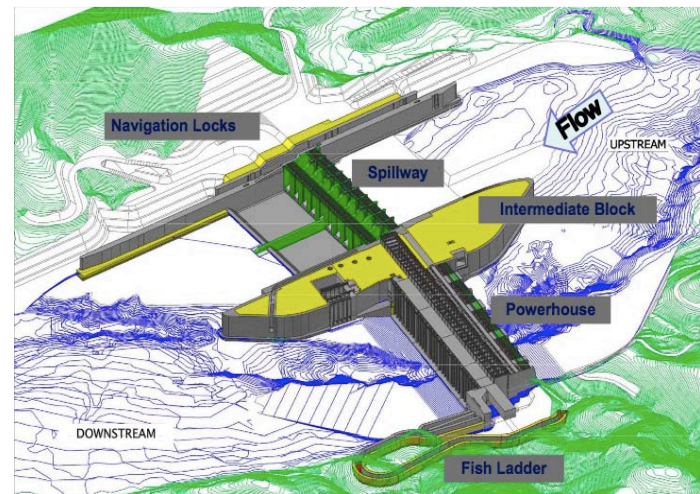
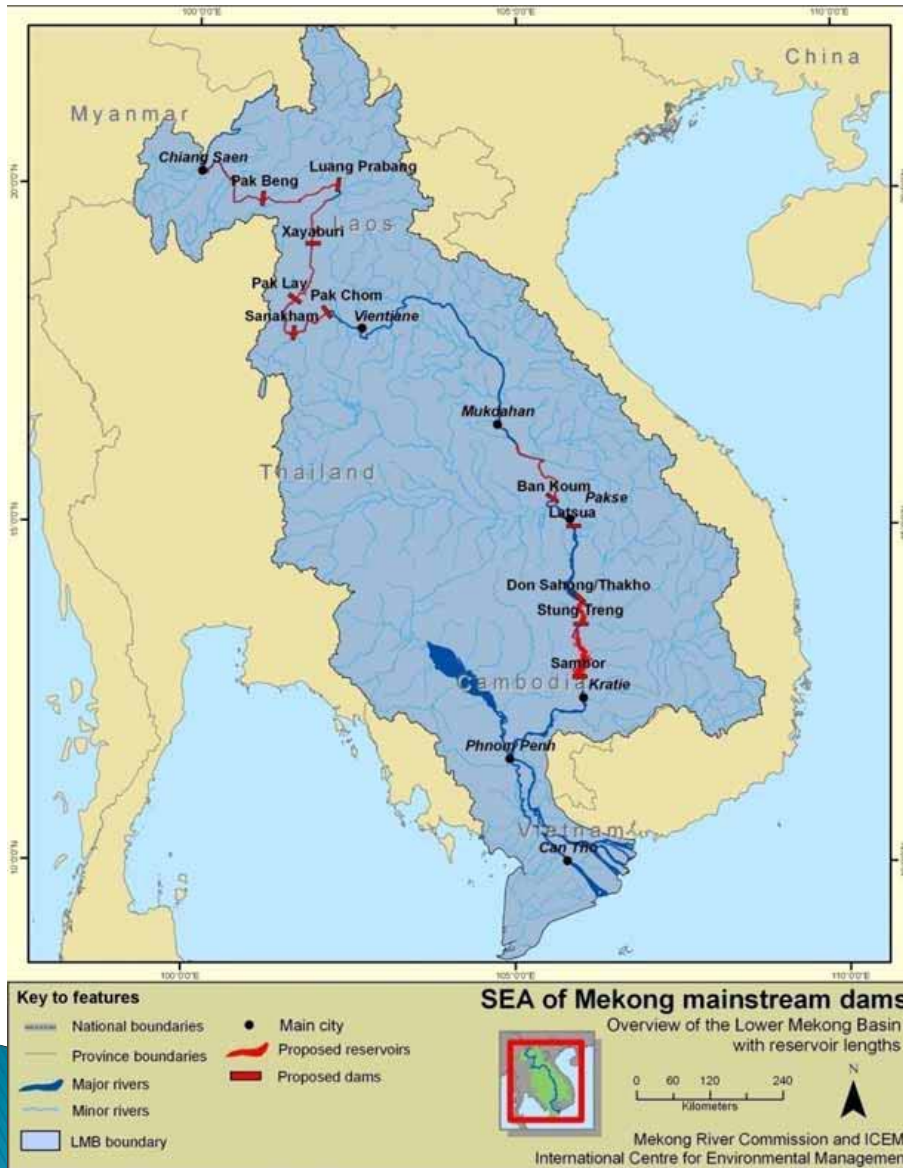
Thông số cơ bản:

MNDBT = 275 m

NNC = 270 m

DT mặt hồ = 49 km²

N Im = 1.260 MW

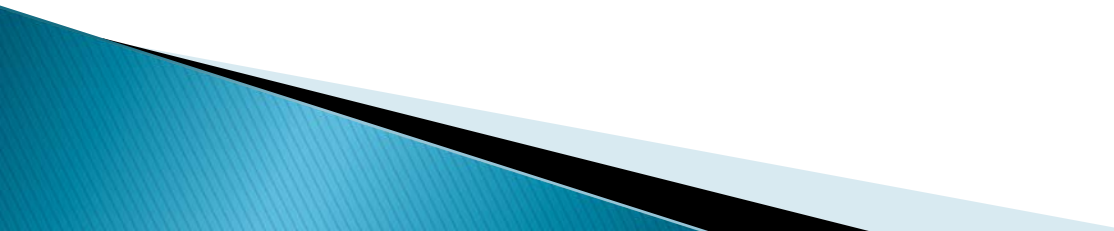
Thủy điện Xayaburi (Tiếp)

Xayaburi là dự án thứ ba trong bậc thang 06 dự án ở đoạn Sông Mê Công thượng lưu Viên Chăn. Đập nằm bên trong lãnh thổ CHDCND Lào, cách thành phố Luang Prabang khoảng 150 km phía hạ lưu.

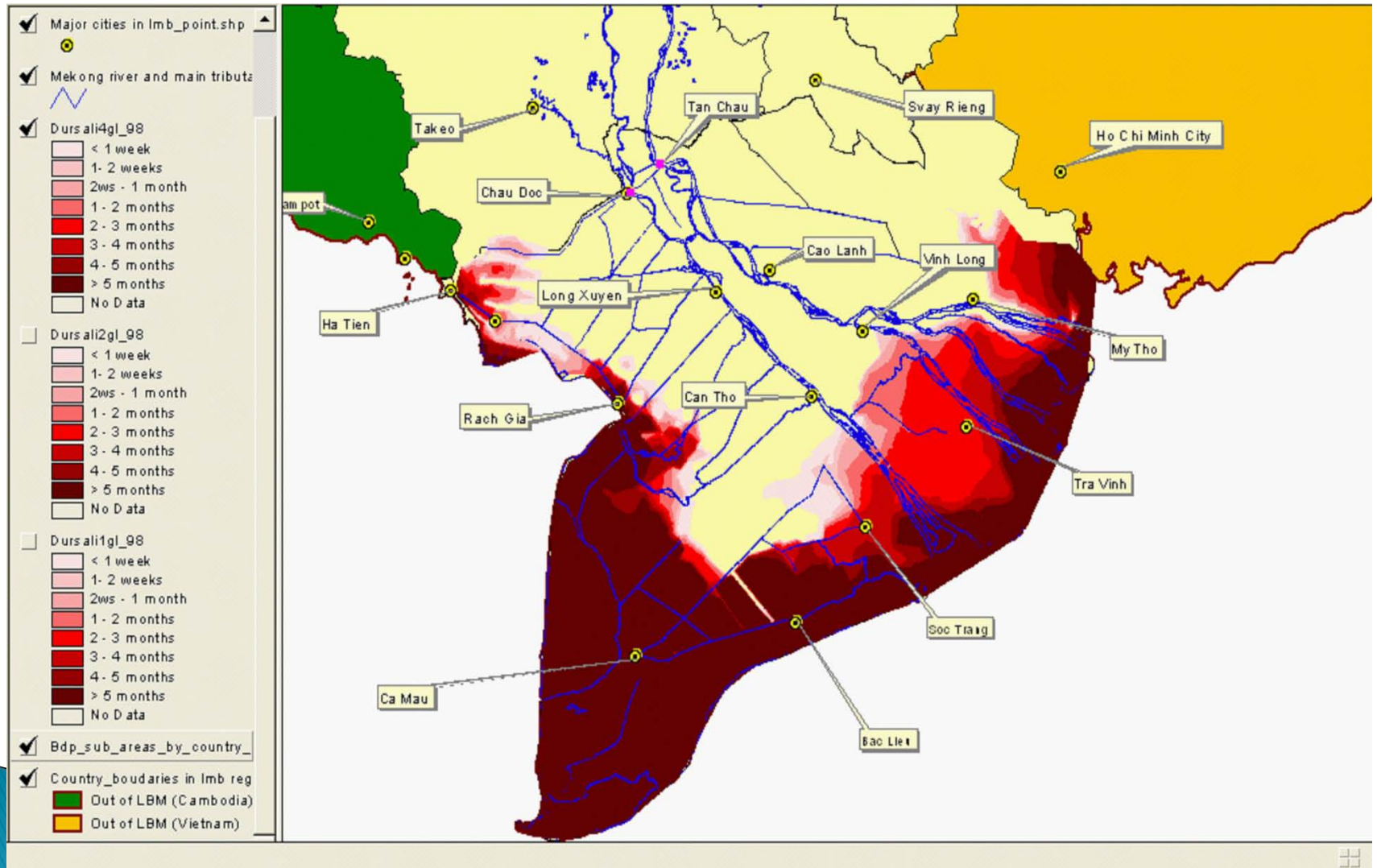
- ▶ Thủy điện Xayaburi sẽ được chia thành 03 giai đoạn, tiền thi công trong 3 năm, thi công trong 8 năm, vận hành và bảo dưỡng trong 22 năm.
- ▶ Theo nhà đầu tư, dự án được quy hoạch có công suất lắp đặt là 1,285 MW, mỗi năm phát điện từ 5,142 đến 6,035 GWH.

Thủy điện Xayaburi (Tiếp)

- ▶ Đập được đề xuất có chiều dài 820 m, cao 32.6 m và có cột nước danh định là 18.3 m.
- ▶ Hồ chứa: 4900 Ha (96% được giữ trong lòng dẫn chính)
- ▶ Dung tích hữu ích 225 Triệu m³.
- ▶ Nhà đầu tư Nhà đầu tư là Công ty SEAN và Ch. Karnchang của Thái Lan, với phần lớn sản lượng điện sẽ do cơ quan EGAT, Thái Lan, mua.

- ▶ Dân sẽ phải tái định cư khỏi khu vực hồ chứa là 1,319 người ở 18 bản dọc hai bờ sông.
 - ▶ Đất nông nghiệp của 314 hộ gia đình ở 12 bản sử dụng, chắc chắn sẽ bị ảnh hưởng xấu do các mực nước sông dâng cao.
-

Xâm nhập mặn ở ĐBSCL

3.1 Dự luận Quốc tế về kế hoạch phát triển thủy điện Xayaburi và bậc thang trên dòng chính Hạ lưu Mê Công

WWF: cho rằng các nước nên hoãn phê duyệt xây dựng đập trên dòng chảy chính của sông Mekong trong vòng 10 năm cho đến khi những tác động của việc xây dựng và vận hành chúng được nghiên cứu thấu đáo. Trước mắt, để đáp ứng nhu cầu điện năng, các quốc gia trong vùng có thể xây dựng nhà máy thủy điện trên các phụ lưu của sông Mekong.

Mỹ: “Chúng ta đã có một cuộc thảo luận rất xây dựng về những tác động tiềm tàng của việc xây dựng đập trên sông Mê Công. Mỹ kiến nghị nên tạm hoãn trước khi có những hoạt động xây dựng lớn được tiến hành, chúng tôi sẽ tài trợ cho nghiên cứu vấn đề này”

(Bộ trưởng Ngoại giao Mỹ, bà Hillary R. Clinton phát biểu với Bộ trưởng Ngoại giao Việt Nam Phạm Gia Khiêm 31/12/2010).

Tổ chức Mạng lưới Sông ngòi Thế giới (IRN): Tạm thời trì hoãn việc xây đập thủy điện trên dòng chính sông Mê Công ít nhất trong vòng 10 năm, cho phép thực hiện những đề xuất của báo cáo SEA.

- ▶ Nghiêm túc trung cầu ý kiến của những người có liên quan tới quyết định tại mỗi khu vực, mỗi quốc gia dựa trên kết quả của Báo cáo SEA. Ý kiến của cộng đồng dân cư ven sông cần phải là trung tâm của tất cả các quyết định cho dù có xây đập hay không.
- ▶ Cam kết nghiên cứu và phát triển giải pháp năng lượng thay thế. Các giải pháp năng lượng bền vững thân thiện với môi trường, kinh tế và xã hội thực sự tồn tại

3.2 Ủy hội Sông Mê Công (MRC)

- ▶ Ủy hội Sông Mê Công coi việc **tham gia của công chúng và các bên liên quan** là trung tâm của chiến lược phát triển của Ủy hội và nguyên tắc này được quán triệt trong Kế hoạch Chiến lược hiện nay của Ủy hội Sông Mê Công và cũng được duy trì trong việc xây dựng Kế hoạch Chiến lược, 2011-2015.
- ▶ Mặc dù chưa xác định các yêu cầu rõ ràng trong Thủ tục và Hướng dẫn PNPCA , nhưng các nước thành viên Ủy hội Sông Mê Công đã thỏa thuận, quy trình tham vấn trước cần có cơ chế để nâng cao nhận thức và thu hút sự tham gia của những người bị ảnh hưởng trực tiếp và gián tiếp, cộng đồng trong vùng, cũng như dân chúng vào quá trình có thể ảnh hưởng đến họ.

TÀI LIỆU CƠ SỞ: Thông tin tổng quát về tham vấn
trước đề xuất Dự án Đập Xayaburi

Ban Thư ký Ủy hội Sông Mê-kông
Tháng 1 năm 2011

Những phát hiện sơ bộ chính trong Đánh giá sơ bộ

- Mặc dù nhà đầu tư đã cố gắng giải quyết theo Hướng dẫn Thiết kế sơ bộ, nhưng đánh giá sơ bộ đã kết luận còn những thiếu sót quan trọng trong các tài liệu trình về đề xuất Dự án Đập Xayaburi, bao gồm:
- Thiếu thông tin kỹ thuật và phân tích ở mức độ chi tiết cần thiết đối với một dự án loại này,
- Đánh giá về mức độ phù hợp với Hướng dẫn Thiết kế sơ bộ của Ủy hội Sông Mê Công liên quan đến tất cả các khía cạnh (đường dẫn cá, chất lượng nước và sức khỏe hệ sinh thái, vận chuyển bùn cát và hình thái học sông, giao thông đường thủy, an toàn đập), và
- Việc cân nhắc các tác động tích lũy và xuyên biên giới.

Bãi cá sinh sản và đường dẫn cá đi vòng

- Ở giai đoạn này, đánh giá sơ bộ đã xác định còn thiếu các thông tin quan trọng về sinh thái học các bãi cá sinh sản, tính đa dạng các bãi cá sinh sản và thành phần loài hiện có ở Hạ lưu Sông Mê Công, cũng như tập tính di cư của từng loài cá.
- Các thông tin về đường dẫn cá và tính khả thi của đường dẫn cá còn chưa đầy đủ. Đánh giá đã kiến nghị tổ chức thêm các cuộc thảo luận để làm rõ hơn các vấn đề này và bảo đảm các biện pháp giảm thiểu có liên quan được đưa vào áp dụng.
- Cần xây dựng những biện pháp giảm thiểu trực tiếp và/hoặc bồi hoàn tổn thất các bãi cá sinh sản, cũng như cần thiết kế chương trình quan trắc liên quan.

Chất lượng nước, sức khỏe hệ sinh thái và các dòng chảy môi trường

- Các hệ sinh thái dưới nước và tính nhất thể của chúng liên quan đến toàn bộ các thông số sinh học và hóa học chưa được phản ánh đầy đủ và cần phải hoàn thiện việc phân tích liên quan.
- Phần đánh giá tác động trong báo cáo ĐTM cho thấy còn thiếu nhiều và cần được khắc phục cho phù hợp với phương thức hợp lý và các tiêu chuẩn quốc tế.
- Những cân nhắc về dòng chảy môi trường và cần phải xem xét các tác động có thể ảnh hưởng đến chất lượng sinh thái của các vùng hạ lưu sông và đoạn thượng lưu ngăn nước.

Vận chuyển bùn cát, hình thái học sông và cân bằng dinh dưỡng

- Ở giai đoạn này, các tài liệu của dự án đề cập các vấn đề bùn cát một cách quá khái quát.
- Cần có những cải thiện về các giả định số liệu bùn cát, phân tích bùn cát và hình thái học lòng dẫn.
- Những yếu tố bất định liên quan đến các tác động về động lực bùn cát tự nhiên trong Lưu vực Sông Mê Công và cần được điều tra thêm và trả lời được những yếu tố bất định đó sẽ bị biến đổi ra sao khi đưa vào áp dụng các điều kiện của một hồ chứa.

Giao thông đường thủy

- Nói chung, các tài liệu dự án đáp ứng được Hướng dẫn Thiết kế sơ bộ của Ủy hội Sông Mê Công. Tuy nhiên cần phải xem xét một số sửa đổi.
- Kiến nghị có những điều tra và đánh giá thêm khả năng đi lại của tàu thuyền xuống các vùng hạ lưu sông, thiết kế các âu thuyền và đường ra vào kênh dẫn tàu thuyền ở thượng lưu.
- Cần quan tâm đến các thiếu sót về các tác động lặn đọng đến giao thông đường thủy và các biện pháp giảm thiểu liên quan, cũng như cần đưa vào các tài liệu dự án các thông tin về các cấp độ giao thông đường thủy.

An toàn đập

- Các tài liệu Dự án Xayaburi chưa quan tâm đầy đủ đến các vấn đề an toàn đập theo Hướng dẫn Thiết kế sơ bộ của Ủy hội Sông Mê Công ở giai đoạn chuẩn bị dự án, song công nhận sẽ soạn thảo kỹ lưỡng một số khía cạnh về an toàn đập ở các giai đoạn thiết kế chi tiết, thực hiện và trước vận hành, mặc dù vấn đề an toàn đập yêu cầu cam kết rõ ràng và cung cấp tài chính trước.
- Đánh giá sơ bộ kết luận có thể đáp ứng được các yêu cầu của Hướng dẫn Thiết kế sơ bộ của Ủy hội Sông Mê Công.
- Việc thành lập nhóm chuyên gia độc lập được coi là cần thiết đối với quy mô dự án này trên dòng chính Sông Mê Công.

Các tác động xuyên biên giới có thể và các biện pháp giảm thiểu

- Những cảnh nhắc về xuyên biên giới đối với các tác động tiêu cực có thể do các dự án thủy điện gây ra, cần được quan tâm trong bối cảnh các lưu vực sông. Điều đó có nghĩa là, không chỉ có các tác động ở quy mô địa phương mà ngay cả ở quy mô toàn lưu vực, đều phải được làm rõ cũng như phản ánh được tầm quan trọng của một đề xuất dự án liên quan đối với tất cả các nước ven sông có thể bị dự án đó ảnh hưởng.
- Khi giải quyết các tác động ở Hạ lưu Sông Mê Công ở quy mô toàn lưu vực, rõ ràng nhiều kế hoạch thủy điện có thể gây ra các tác động tích lũy. Các tác động tích lũy có thể xảy ra theo cả hướng hạ lưu (ví dụ, ô nhiễm) và/hoặc theo hướng hạ lưu lên thượng lưu (ví dụ, gián đoạn sự di cư của cá).
- Để giải quyết những vấn đề này một cách hiệu quả đòi hỏi phải có viễn cảnh toàn lưu vực và sự hợp tác giữa các nước ven sông như trong trường hợp Lưu vực Sông Mê Công.

Cá và những phát hiện sơ bộ về xuyên biên giới

- Những áp lực từ các đập dòng chính có thể gây ra các tác động xuyên biên giới, bao gồm sự gián đoạn của sông, tính liên tục của sinh cảnh và di cư của cá, những thay đổi về lũ lụt và chế độ thủy văn ở Hạ lưu Sông Mê Công và Đồng bằng Mê Công, những tổn thất về bùn cát và các động lực dinh dưỡng, đứt gãy tính liên kết bên của các vùng đất ngập nước/ đồng bằng ngập nước và các tác động xã hội.
- Các tác động tích lũy của nhiều kế hoạch thủy điện tác động đến các điều kiện sinh cảnh qua việc thay đổi đặc tính tự chảy của các con sông vào các hệ thống có đặc tính hồ và gây hiệu ứng đến những thay đổi về cấu trúc các quần xã cá tự nhiên cũng như suy giảm năng suất.
- Đánh giá kịch bản Quy hoạch Phát triển lưu vực của Ủy hội Sông Mê Công (Kịch bản 20 năm của Hạ lưu Sông Mê Công gồm 06 đập dòng chính ở Bắc Lào và các dự án phụ lưu dự kiến) dự báo trong số các vấn đề, có:
 - Suy giảm sản lượng cá đánh bắt so với kịch bản đường cơ sở có thể là đáng kể (sẽ đưa vào Báo cáo đánh giá trợ giúp quá trình tham vấn trước của Ủy hội Sông Mê Công những đánh giá bổ sung) và dự báo
 - Những tác động nghiêm trọng đến các quần thể cá úc (cá da trơn) không lồ và nhiều loài cá di cư khác, dẫn đến tuyệt chủng;

3.3 Quan điểm của UBSMCVN trong quá trình tham vấn trước về thủy điện Xâyburi

Kết luận của TT Nguyễn Thái Lai, PCT Thường trực UBMCVN, tại Tham vấn quốc gia tại Hạ Long 22/2/2011:

- ĐBSCL không những là một vùng động lực phát triển quan trọng của Việt Nam mà còn là vựa thóc của Thế giới
- Chúng ta nhận thức rằng việc xây dựng đập thủy điện sẽ có tác động rất lớn tới ĐBSCL
- Đầu thế kỷ 20, xây dựng đập thủy điện là biểu tượng của phát triển nhưng sau này đã nhận ra rằng, các đập này đã có những tác động lớn tới môi trường xã hội. Ở Mỹ người ta nhận ra nguy cơ mất đồng bằng nên đã phá đi nhiều công trình. Các nước khác Canada, Tiệp... cũng có phong trào này.
- Chúng ta cần phát triển nhưng không có nghĩa là phải hy sinh môi trường, phải đảm bảo không gây tổn hại cho các thế hệ tương lai.

3.3 Quan điểm của UBSMCVN trong quá trình tham vấn trước về thủy điện Xayaburi (tiếp theo)

- Dự án Xayaburi thông báo phải đầy đủ thông tin, phải đặt trong bối cảnh toàn hệ thống. Nếu cái đầu tiên không làm cẩn thận, làm xuê xoa, thì những cái sau cũng thế.
- Do vậy phải làm cẩn thận, thời gian tham vấn quá ngắn. Cần báo cáo chính phủ, nếu không xem xét toàn diện, đầy đủ, tổng thể thì sẽ có tác động rất lớn tới đồng bằng sông Cửu Long. Không thể chỉ hỏi ý kiến về mỗi Xayaburi. Ta kiến nghị Chính Phủ đề nghị:

3.3 Quan điểm của UBSMCVN trong quá trình tham vấn trước về thủy điện Xâyburi (tiếp theo)

- ▶ Lào tiếp tục làm rõ những ý kiến trong báo cáo Nhận định sơ bộ của MRCS đã nêu ra.
- ▶ Đề nghị UBSMC VN kiến nghị Ủy hội sông Mê Công quốc tế kêu gọi các nước, các tổ chức quốc tế có kinh nghiệm, năng lực giúp các nước hạ lưu thực hiện các đánh giá, quy hoạch phát triển hạ lưu Mê Công.
- ▶ Giao UBSMCVN tổ chức thực hiện đánh giá tác động của thủy điện dòng chính Mê Công đối với Việt Nam.
- ▶ Các thông tin, số liệu chưa đầy đủ chưa rõ thì cần trì hoãn quá trình ra quyết định, không cần trì hoãn tham vấn.

3.4 Cơ sở pháp lý để đưa ra kiến nghị

Tuyên Bố chung Hua Hin

“Chúng tôi, các nhà lãnh đạo của bốn Chính phủ tuyên bố rằng, dựa trên những thành tựu của mười lăm năm thực hiện Hiệp định Mê Công, việc hợp tác hơn nữa trong những năm tới giữa Chính phủ các nước thành viên là rất cần thiết nhằm tối ưu hoá việc sử dụng đa mục tiêu tài nguyên nước và vì lợi ích chung của tất cả các nước ven sông, để tránh bất kỳ tác động bất lợi nào do các hiện tượng tự nhiên và con người gây ra, và bảo vệ giá trị lớn lao của các hệ sinh thái tự nhiên và cân bằng sinh thái”.

(Tuyên bố Chung Hua Hin 5/4//2010-Hội nghị Thượng đỉnh Mê Công lần thứ nhất).

www.vncold.vn

Hiệp định Hợp tác Phát triển Bền vững Lưu vực Mê Công 1995

www.vncold.vn

www.vncold.vn

Điều 1: Hợp tác trong tất cả các lĩnh vực phát triển bền vững, sử dụng, quản lý và bảo vệ tài nguyên nước và các tài nguyên liên quan ...để đạt được mức tối ưu việc sử dụng đa mục đích và cùng có lợi cho tất cả các nước ven sông và giảm tới mức thấp nhất các ảnh hưởng có hại có thể gây ra bởi các hiện tượng tự nhiên và hoạt động của con người.”

Điều 3: Bảo vệ môi trường và cân bằng sinh thái

Bảo vệ môi trường, tài nguyên thiên nhiên, thủy sinh và các điều kiện thủy sinh, và sự cân bằng sinh thái của lưu vực sông Mê Công không bị ô nhiễm hoặc bị ảnh hưởng có hại khác do bất kỳ kế hoạch phát triển nào và việc sử dụng tài nguyên nước và các tài nguyên liên quan trong lưu vực gây ra”.

Điều 5: Sử dụng hợp lý và công bằng

.....>

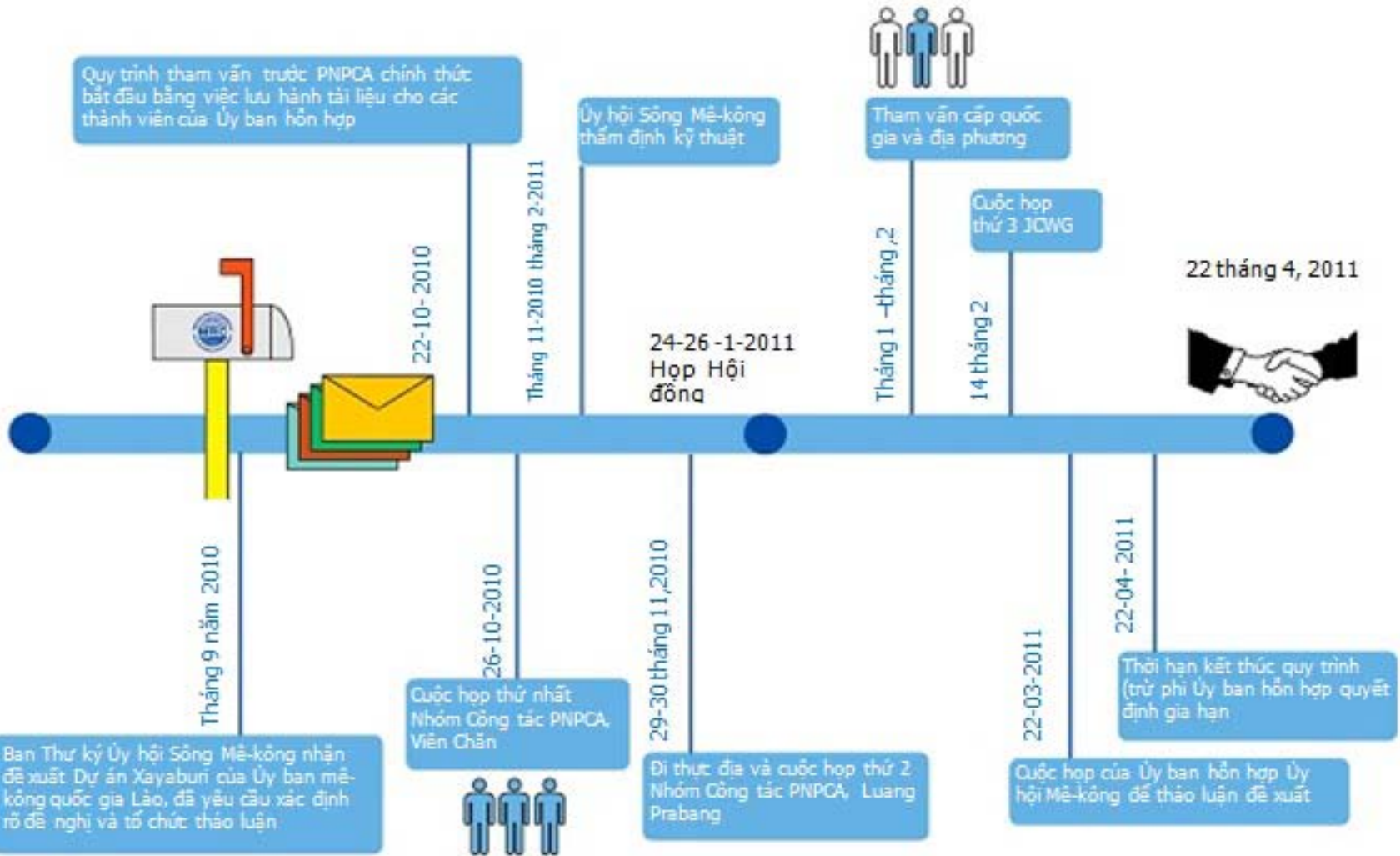

Thủ tục Thông báo, Tham vấn trước và Thỏa thuận (PNPCA)

“Thông báo kịp thời cùng với các số liệu và thông tin bổ sung cho Ủy ban Liên hợp như nêu trong Quy chế sử dụng nước và chuyển nước ra ngoài lưu vực tại Điều 26; đề các quốc gia ven sông khác có thể trao đổi và đánh giá tác động của đề xuất sử dụng nước đó đối với việc sử dụng nước của họ và các ảnh hưởng khác, là cơ sở đi tới thỏa thuận. Tham vấn trước không phải là quyền phủ quyết sử dụng nước hoặc là quyền đơn phương sử dụng nước của bất kỳ quốc gia ven sông nào mà không xét đến quyền của các quốc gia ven sông khác.”

(*PNPCA: Mục: Định nghĩa Tham vấn trước*)

Các mốc chính trong Quy trình tham vấn trước (theo Lộ trình Tham vấn trước)

4. Những vấn đề Đối thoại

- Tác động của Xayaburi và hệ thống bậc thang Thủy điện trên dòng chính sông Mê Công nói chung và Hạ lưu vực sông Mê Công đến Đồng bằng sông Cửu long có đáng lo ngại?
- Điều gì sẽ xảy ra khi Xayaburi được xây dựng? (hiệu ứng Domino!).
- Liệu xây dựng đập trên dòng chính Mê Công có phải là bài toán “Đánh đổi” (Trade off)?
- Liệu ta không làm thì người khác cũng làm và ta mất vị trí?
- Những giải pháp nào cho vấn đề phát triển thủy điện Hạ lưu vực sông Mê Công?
- Kiến nghị dừng/hoãn 10 năm cho các quyết định liên quan đến bất cứ thủy điện nào trên dòng chính Hạ lưu vực Mê Công?

www.vncold.vn www.vncold.vn www.vncold.vn

1. Tác động của Xayaburi và hệ thống bậc thang Thủy điện trên dòng chính sông Mê Công nói chung và Hạ lưu vực sông Mê Công đến Đồng bằng sông Cửu long có đáng lo ngại?

- ▶ Các đập thủy điện trên dòng chính hạ lưu vực là các công trình đơn mục tiêu-Phát điện
- ▶ Các đập đều có bụng hồ để điều tiết ngày
- ▶ Như vậy:
- ▶ Không tham gia quá trình giảm lũ còn có thể gây hại do truyền sóng bậc thang
- ▶ Tác động mạnh đến phân phối dòng chảy mùa kiệt (do hồ điều tiết ngày)
- ▶ Không thể hình thành vận hành liên hồ vì chủ là các nhà đầu tư tư nhân và thuộc nhiều quốc gia và về lý thuyết là không có hồ điều tiết

2. Điều gì sẽ xảy ra khi Xayaburi được xây dựng

- ▶ Hiệu ứng Domino
- ▶ Công nhận sự hiện diện và phụ thuộc vào nguồn điện và quan trọng hơn là nguồn nước của các quốc gia thượng lưu, đặc biệt là Trung Quốc

3. Liệu xây dựng đập trên dòng chính Mê Công có phải là bài toán “Đánh đổi” (Trade off)?

- ▶ Không nên coi là bài toán đánh đổi: Sự thịnh vượng/tồn tại bền vững của ĐBSCL bị tác động mạnh bởi các đập thượng lưu.
- ▶ Không thể đánh đổi sự tồn vong lấy bất cứ một lợi ích vật chất nào khác

4. Liệu ta không làm thì người khác cũng làm và ta mất vị trí?

- ▶ Chỉ là cơ để tìm kiếm lợi ích
- ▶ Không thể “lấy đá ghè chân mình” “đánh trống vừa la làng” – Khi phản đối người khác khi mình cũng là tác nhân của gây hại!
- ▶ Lợi ích của một tập đoàn và lợi ích của cả vùng lãnh thổ và hàng triệu người dân

5. Những giải pháp nào cho vấn đề phát triển thủy điện Hạ lưu vực sông Mê Công?

- ▶ Lào không thể phát triển thủy điện nếu Thái Lan–Việt Nam và có thể Trung Quốc không mua điện.
- ▶ Lào chỉ được lợi kinh tế sau 30–40 năm sau khi công trình thủy điện được chuyển giao. Trong quá trình xây dựng–vận hành (30–40 năm) – lợi ích kinh tế chủ yếu của nhà đầu tư.

- ▶ Liệu có kịch bản các quốc gia (thực chất là các nhà đầu tư tư nhân hoặc các tập đoàn nhà nước) từ chối không xây dựng các nhà máy thủy điện? Không thể xảy ra vì: Mỗi lợi kinh tế, (nhà đầu tư) lo lắng sự hiện diện của thế lực (quốc gia).
- ▶ Cần xác định được mất trên quan điểm kinh tế - Tìm giải pháp chia sẻ lợi ích – Thiệt hại kinh tế với hạ lưu là rất lớn so với được

Giải pháp nào cho vấn đề phát triển thủy điện Hạ lưu vực Mê Công

- ▶ Cần xác định không để việc xây đập xảy ra rồi tìm biện pháp giảm thiểu (quan điểm được nêu trên một số báo của ta: trong trường hợp bạn vẫn cứ quyết tâm xây dựng thì ta cần phải tìm biện pháp giảm thiểu!).
- ▶ Thiệt hại kinh tế, môi trường ở chính quốc gia có đập và hạ lưu là rất lớn so với lợi ích thủy điện đem lại- Cần xác định được mất trên quan điểm kinh tế - Tìm giải pháp chia sẻ lợi ích. Chính trị-kinh tế?
- ▶ Tìm giải pháp công nghệ hiện đại không/rất ít tác động môi trường để khai thác nguồn tài nguyên.

Xin cảm ơn

